Чыла элласе пролетарий шамыч, ушныза!

Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

Адрес: Йошкар-Ола, Совет ӱрт, „Ямде лий“ редакций.

СССР ден Латвия коклаште ваш полшымаш нерген договорым ыштыме

5-ше октябрьыште, Москваште, СССР ден Латвийский республика коклаште тылеч ончычсо мирный договор-шамычым вияндышаш цель дене ваш полшымаш нерген договорым подписатлыме.

Договор почеш СССР ден Латвийын Балтийский теҥызысе морской границыште Эстонский але Литовский республика-шамычын территорийышт гоч нунын сухопутный границышкышт кеч кудо европейский кугу держава могырым вигак нападений але нападатлышаш угроза лиеш гын, коктынат икте весыштлан тӱрлӧ полышым, тиде шотыштак военный полышымат, пуэн шогаш тӱҥалыт.

Вооружений дене да моло военный материал-шамыч дене Латвийский армийлан СССР полышым пуэн шогаш тӱҥалеш.

Лиепая (Либава) ден Вентспилс (Винтова) олалаште военно-морской флот базашамычым да авиацийлан икмыняр аэродромым иметлаш Латвийский республика Советский Союзлан правам пуа. Советский Союзлан Ирбенский проливым аралышаш цель дене Вентспилс ден Питрагс кокласе побережийыште береговой артиллерий базым ышташ права пуалтеш.

Договоритлалтше - шамыч могырым когыньышт гыч иктыже ваштареш виктарыме иктаж могай союзым заключитлаш огыл, манын обязатлалтыныт. Договорым лу ийлан ыштыме. Срок эртыме деч ндалык ончыч договорым вашталтышаш нерген вопрос нигудо могыржымат огеш лий гын, вес лу ийлан автоматически вончa.

Договорешт СССР Совнарком Председатель да Иностранный паша Калык Комиссар Молотов йолташ ден Латвийын Иностранный паша Министрже Мунтерс подписатленыт.

СССР ден Литва кокласе договор нерген

10-шо октябрьыште, Москваште, Вильно олам да Виленский областьым Литовский республиклан передаватлымаш нерген да Советский Союз ден Литва коклаште ваш полшымаш нерген договорым подписатлыме.

Тиде договор почеш СССР ден Литва коклаште дружбым пенгыдемдышаш цель дене Вильно олам да Виленский областьым Советский Союз Литовский республиклан передаватла. Нуно Литван государственный территорий составышкыже пуралтыт да СССР ден Литва коклаште граница установитлалтеш.

Кеч кудо европейский держава могырым Литва ӱмбак але Литван территорийже гоч Советский Союз ӱмбак нападений але нападатлашлан угроза лиеш гын, коктынат икте весыштлан тӱрлӧ полышым, тиде шотыштак военный полышымат, пуэн шогаш тӱҥалыт.

Договорышто Советский Союз Литовский армийлан вооружений дене да военный материал дене льготный условийлаште полышым пуаш обязатлалтын.

Литовский республика дене келшыме почеш тудын территорийышкыже наземный ден воздушный вооружений вийым шке счетеш иметлаш Советский Союзлан права пуалтеш. Нине войска-шамычын точно шогымо верышт, граница-шамыч да моло вопрос-шамыч посна келшымаш-шамыч дене ышталтыт.

Договариватлыше-шамыч —СССР ден Литва, когыньышт гыч иктыже ваштареш виктарыме иктаж-могай союзым заключитлаш огыл, манын обязатлалтыныт.

Тудо договор лучко ийлан ышталтын. Срок эртыме деч ндалык ончыч договорым вашталтышаш нерген вопрос нигудо могырымжат огеш лий гын, вес лу ийыш автоматически вончa.

Договореш СССР Совнарком Председатель да Иностранный паша Калык Комиссар Молотов йолташ ден Литван Иностранный паша Министрже г. Урбшис подписатленыт.

Ульяновский бронетанковый училищын курсантше Михеев изак-шоляк-шамыч. Нуно отпускышко родинышкышт Воецкое селашке (Барышский район, Куйбышевский область) мияныт. Тыште нуно Дальний Восток гыч толшо шкеныштын ачашт—Дмитрий Федорович дене вашлийыныт.

Снимкыште (шола гыч пурлашке): Дмитрий Федорович, Федор Дмитриевич, Иван Дмитриевич, РСФСР Верховный Совет депутат Владимир Дмитриевич да Павел Дмитрие ич Михеев-шамыч.

Фото М. Клименковын (ТАСС фото-клише).

СССР Топливный промышленность Калык Комиссариатым шеледымаш

СССР Верховный Совет Президиумын Указше дене СССР Топливный промышленность Калык Комиссариат кок Калык Комиссариатлан:

СССР Угольный промышленность Калык Комиссариат да СССР Нефтяной промышленность Калык Комиссариатлан шелалтын.

СССР Нефтяной промышленность Калык Комиссарлан Лазарь Моисеевич **Кагановичым**, СССР Угольный промышленность Калык Комиссарлан Василий Васильевич **Вахрушевым** назначитлыме.

Академик В. Л. Комаровым Ленин орден дене наградитлыме

Выдающийся научный да общественный деятельность верч да шочмо ийже гыч шымлу ий шумылан лийын СССР наука Академийын президентше, академик Владимир Леонтьевич **Комаровым Ленин орден** дене наградитлаш СССР Верховный Совет Президиум пунчалын.

Октябрь пайремлан ямдылалтына

Сотнур средний школышто хоровой ден музыкальный кружок-шамыч пашам сайын ыштат. Кызыт хоровой кружок Октябрьский пайремлан ямдылалтеш. Кружок вуйлатыше Вера Степановна у муро-шамычым туныкта. Ме „Катюша“, „Три танкиста“ да моло у муро-шамычымат сайын мурен моштена.

Музыкальный кружок шумовой оркестрым организоватлен. Оркестра „Яблочко“, „Прощанье“, украинский частушка шамычым ямдыла.

Алендеев Коля ден Яковлев Коля.

Сотнур район.

У предметым куанен вучена

Ме, Сотнур средний школышто тунемше - шамыч, „Всеобщий воинский обязанность нерген законым“ чылалат лудын улына да сайын шинчена.

Ынде у предметым тунемаш тӱҥалмым пешак вучена. Ме кажне кечын туныктышо-шамыч деч йодына:

—Кунам ме военный предметым тунемаш тӱҥалына?

Вашке мемнан школышто вучымо предметнам туныкташ тӱҥалыт, тиде у—военный предметым ме моло предмет семынак отлично тунемаш тӱҥалына.

Валериан Миловидов.

Авам Положенийым сайын шинча

Ик гана кастене авам мый дечем тыге йодо: „Погынымаште ала-могай „выборым“ ойлат, но мый нимомат ом умло, тый мылане умылтарыян?“ мане.

Эрлашыжым мый „Положение о выборах, в районные, городские, сельские и поселковые Советы депутатов трудящихся МАССР“ книгам нальым да тунемаш пижым. Варажым авамлан умылтараш тӱҥальым. Кызыт мыйын авам чыла умлен.

Семенов Василий.

Ронго район,
Руя-Сола НСШ.

Йошкар-Оласе 7-ше номеран средний школын 7-ше классын классный организаторжо Воскресенский Виталий.

95

НУНЫН ЙОЧА ЖАПЫШТ ПИАЛАН ЛИЕШ

Йошкар Армийын частьше-шамыч Западный Украинысе Мизочь местечко дене лишемыныт. Тушто энгер коч вончаш кӱлеш улмаш. Тиде жапыште йошкарармеец-шамыч деке лучко ияшырак рвезе миен. „Кӱвар шӱкшӱ, ме тудым йолташем-шамыч дене сейчас тӧрлатена“—тудо каласен. Нуно чыланат мӱндырнӧ огыл, вакшыште пашам ыштеныт. Нунылан озашт кӱварым тӧрлаташ чарен, но разве нуно оза деч лӱдыт! Вет Йошкар Армий тыштак, Йошкар Армийлан вашке ончык каяшыже полшаш кӱлеш!

„Икмыняр минут гыч ме ачалыме, ошма шарыман кӱвар мучко кайышна,—старший политрук Спорыго каласкала.—Пурла могырышто кольмым кучен рвезе-шамыч шогеныт. Нуно мемнам „Виян лийже Йошкар Армий!“ кычкырымаш дене вашлийыч“.

Йоча - шамыч Советский Союзышто йоча - шамычын куанен, пиалан илымышт нерген йошкарармеец-шамычын ойлымыштым колыштыт. Польский пан-шамыч кидыште орланен илыше шуко украинец ден белорусс йоча-шамычын йоча жапышт лийын огыл. Западный Белоруссийыште мемнан боец-шамыч лу ияш кӱтызӧ Стася Василевскаям вашлийыныт. Тудо панын ушкал ден шорык кӱтӱжым кӱтен. Стася идалык мучко йолешыже чияш налаш лан оксам погаш шонен.

Польский пан - шамыч белорусский ден украинский калыклан шке родной йылмыштым мондыкташ тыршеныт. Западный Белоруссийыште 3 миллион енглан улыжат 16 белорусский начальный школа веле, пӱтынь Польшаште ик белорусский средний школа веле. Волыньыште (Западный Украина) 1927 ийыште украинский йылмым туныктышо 647 школа лийын, а кызыт улыжат кумыт-нылыт веле. Украинец ден белорусс-шамыч шке шочмо йылмыштым шыпак веле тунемыныт. Дерть селасе школысо учительница родной украинский йылмым йоча-шамычлан занятий деч вара добровольно туныкташ каен. Тидын нерген верысе власть-шамыч пален налыныт. Учительницам арестоватленыт да ссылкыш колтеныт. А Злобовышто 12 ияш йоча - шамычым шке шочмо йылмышт дене тунемаш шонымыштлан арестоватленыт.

Гимназийыште (средний школышто) кресаньык йоча-шамыч йӧршын тунем кертын огытыл. Тунеммылан тӱлаш кӱлеш, да йочам сайын чиктыман, а то тудым огыт нал. Ровно олаште командир Горб йолташ деке ӱдыр миен да „Тендан дене гимназий уло мо?“ манын йодын. Мемнан школа, техникум, вуз-шамыч нерген, студент-шамычлан стипендийым пумо нерген командирын каласкалымыжым йоча - шамыч пеш куанен колыштыныт.

Украинский фронт. Снимкыште: красноармеец-шамыч Антипов (шолаште) да Дариенко. Нуно ик пулеметный очередь дене тушманын самолетшым волтен шуэныт. Фото **А. Радиховын.**

Западный Белоруссийыште. Снимкыште: Йошкар Армий толмеке беженец-шамыч родной ьерышкышт пӧртылыт.

Фото **Д. Черновын да А. Межуевын.**

Белостокский школьник-шамычлан письма

Москваште 175-ше номеран школышто тунемше-шамыч Белосток оласе 248 номеран школыш письмам колтеныт. Нуно возат:

„Ме, Свердловский районын 175 номеран школышто 7-ше „А“ классыште тунемше-шамыч, тендан дене йолташла кылым кучен шогынена. Айста ме тунеммын качествыже верч да отличный дисциплина верч соревноватлаш тӱҥалына. Ме лу кечылан ик гана тыланда мемнан отметкына нерген увертараш, шкенан пашанам тыланда колташ, школна нерген, сай ученик да педагог-шамыч нерген возаш тӱҥалына.

Ме тыгак тыланда шкенан отрядысе пионерский пашана нерген, отрядной сбор-шамыч нерген возаш тӱҥалына.

Великий Октябрьский идалыклан „Мемнан пашана“ альбомым тыланда ямдылена.

Тендан школда нерген ме возаш йодына“.

Пӧлӧкым колташ решитлышт

8 октябрьыште кечвал перерыв жапыште Йошкар-Оласе 7-ше номеран школышто тунемше ден пионер-шамычын митингышт лие. Тиде митингыште старший пионервожатый Василий Николаевич Западный Украинысе ден Западный Белоруссийысе йоча-шамычын илышышт да школлаште родной йылме дене тунемаш тӱҥалмышт нерген каласкалыш.

Митинг VII-ше „А“ классыште тунемше-шамычын Западный Украинысе ден Западный Болоруссийысе йоча - шамычлан возымо письмам приниматлыш. Письмаште Йошкар-Оласе 7-ше номеран школа Западный Болоруссийысе ик школлан пионерский знамям да моло пӧлӧк-шамычымат колта манын возымо.

В. Борисов.

Кандидат-шамычым выдвигатлымаш тӱҥалын

Городокский волостьышто (Молодеченский уезд) Западный Белоруссийсе Народный Собраний депутатыш кандидат-шамычым выдвигатлымаш тӱҥалын.

Городок местечкыште крестьянский комитет Народный Собраний депутатыш кандидатлан 20 ийым тарлалт пашам ыштыше пашазе-печник—М. Вымпелевым выдвигатлен. Вымпелевын кандидатуржым местечкысе интеллигенций ден пашазе гвардий погынымаш поддерживатлен.

Хохлецкий избирательный округышто Народный Собраний депутатыш кандидатлан активист, пашазе-каменщикым—А. Соколовскийым выдвигатлыме. Тудым Йошкар Армий Картузск-Берез концентрационный лагерь гыч утарен.

Ярошевичский избирательный округысо крестьянский гвардийын погынымаште депутатыш кандидатлан Ярошевичи ял гыч кресаньык - беднякым М. Абановичым выдвигатлыме.

Йошкар-Ола ДТС-се фотокружокын член-шамыч кино сниматлыме аппаратым тунемыт.

Снимкыште: Фотокружок вуйлатыше И. С. Зайцев йоча-шамычлан аппарат нерген умылтара.

Фото А. Овечкинын.

Йошкар Армийын Западный Украина ден Западный Белоруссийсе калыкым пан-шамычын пызырымашышт деч утарымаш—кажне Советский еҥын шкенжын социалистический отечество верч кугу куанымашыжым, кугешнымашыжым луктын. Могучий армийлан да шкенжын чапле родинылан достойный лияш кажнынат ончычсо деч эше сайын пашам ыштымыже шуэш.

СССР Калык Комиссар-шамыч Совет Председатель В. М Молотов йолташ шкенжын 1939 ий 17 сентябрьыште радио дене ыштыме речьыштыже тыге каласен:

„Кызыт мемнан задача, кажне пашазе ден кресаньыкын задачыже, кажне служащий ден интеллигентын задачыже тыште улеш, шке постышто честно да самоотверженно трудитлаш да тидын дене Йошкар Армийлан полышым пуаш“.

Правительство главан радио дене ойлымыжым миллион дене Советский патриот ден патриотка-шамыч шокшын вашлийыныт.

Великий родинын патриотышт

Мемнан кызыт эн тӱҥ паша—кумышо сталинский пятилеткым кугу сеҥымаш дене темаш. Пятилеткым кугу сеҥымаш дене шукташлан мланде шӱйым, нефтьым, торфым, рудам, чойным, стальым, медьым, алюминийым, машиным, станокым, ситцым, сукнам, шелкым, обувьым лукташ кӱлеш. Тыге ме шкенан элым эше утларак могучийым, пояным да Йошкар Армийым эше утларак вияным ыштен кертына.

Мемнан кызыт пеш кугу строительство кая. Кажне заводышто, фабрикыште, стройкышто шуко паша улмылан лийын миллион дене у пашазе, инженер, служащий-шамыч кӱлыт. Еҥ укелан лийын чӱчкыдынак южо завод ден строительство-шамыч шке пашашт дене огыт справитлалт. Но тиде пятилеткым темышашым чараклаш ок тӱҥал. Уло кумыл дене, моштымаш дене пашам сайын ыштыше пашазе стахановец-шамыч ончычсо кок еҥ ыштыме пашам ик еҥ кушкылгын ыштен шуктымым ик гана веле огыл доказатленыт.

Нелэ машиностроений заводлаште промышленность ден эл оборонылан паровоз ден тӱрлӧ сложный станок-шамыч ыштен лукталтеш, туштат пашазе-шамыч огыт сите. Тудо заводысо стахановец-шамыч тыге каласеныт:

— Тиде мемнам шогалтышаш огыл. Кызыт мемнан кажне пашазе ик станок дене пашам ышта гын, ынде кок, кум станок дене пашам ыштен ончена.

Нуно пашашке лӱдде пижмышт дене. тиде пашам шукташ лиймым раш ончыктеныт Серго Орджоникидзе лӱмеш Уральский машиностроительный заводышто, Молотов лӱмеш харьковский станкостроительный заводышто, Сталин лӱмеш Ново-Краматорский заводышто, Орджоникидзе лӱмеш Московский станкозаводышто да шуко моло заводлаште кызыт лу дене пашазе-шамычым ик жапыштак ик мыняр станок дене пашам ыштышым ужаш лиеш. Калинин лӱмеш Московский „Фрезер“ заводышто пашам ыштыше Яков Уткин ден Любовь Шалабреева коктын кумло станок дене пашам ыштат.

Тыге у чапле многостаночник-шамыч движений шочын.

Пале, эн первояк техничесКий сай грамотный, пеш опытный, шке станокыштым пеш сай шинчыше пашазе-шамыч веле шуко станок дене пашам ыштен кертыт. Вот нине пашазе-шамыч шке йолташыштым ик жапыштак шуко станок дене пашам ыштен моштышт манын туныкташ тӱҥалыныт. Тидлан заводлаште лӱмын стахановский школа-шамыч почылтыт.

* * *

Ожно кугыжан Российыште да кызытат капиталистический эллаште ӱдрамаш пӧрʻеҥгын ыштыме пашажым ышташ способный огыл манын шотленыт да шотлаг.

Мемнан советский ӱдрамаш-шамыч фабриклаште, заводлаште, шахтылаште, научный лабораторийлаште, моло вереат пӧрʻеҥ дене тӧрак пашам ыштат. Мемнан ӱдрамаш-шамыч—летчиклан, корабльысе капитанлан, паровозный машинистлан, шоферлан, трактористлан пашам ыштат. Ятыр ученый, Йошкар Армий командир-шамыч улыт.

Ынде мемнан ӱдрамаш-шамыч чыла профессийым тунемаш тыршат. Тыгай движений кумдан шарлаш тӱҥалын.

Советский ӱдрамаш-шамыч тыге кутырат:

— Война лийме годым марийна-шамыч фронтыш каят гын, ме фабрикыште, заводышто, колхозышто, учреждениййыште нунын верым занитматлышаш улына. Тидлан ме кызытак станок, трактор, машина, паровоз-шамыч дене управлятлен моштышаш улына.

Донбассыште шахтер-шамычын ватышт—домохозяйка-шамыч марийышт дене пырля шахтыште мланде шӱйым луктыт.

Магнитогорск ола гыч Татьяна Ипполитова заводыш сталеварлан пашам ышташ каен ыле. Тудо ӱдрамаш-шамычын тиде пашаште пӧрʻеҥ дене тӧрак пашам ыштен кертмыштым раш ончыктен.

Элысе чыла предприятийлаштат ӱдрамаш-стахановец-шамыч шукын улыт.

Тушман мемнан священный мланде ӱмбак кержалтеш гын, уло советский калык—пӧрʻеҥ ден ӱдрамаш-шамыч шке родинаштым фронтыштат, тылыштат героически аралаш тӱҥалыт.

З. МОИСЕЕВ.

1814 М. Лермонтов 1939

М. Ю. Лермонтов шочмылан 125 ий темын

М. Ю. Лермонтовын куваваже—Елизавета Алексеевна Арсеньева.

Лермонтовын аваже—Мария Михайловна Лермонтова.

Поэтын ачаже—Юрий Петрович Лермонтов.

М. Ю. Лермонтов йочаже годым.

Великий народный поэт

(15 октябрь 1814 ий—15 октябрь 1939 ий)

Россий историйыште эртыше столетийын 30—40 ий-шамычше эн мрачный ыльыч. Декабрист-шамычым !чот пызыралше Николай I кугыжа живой мыслий лекмашым пызыраш тӧчен.

Великий русский поэт А. С. Пушкиным шекланашлан царский охранник-шамыч шогалтыме ыльыч. Великий русский революционер да мыслитель Герцен тюрьмаште ындыралтын, украинский народный поэт Шевченко да русский поэт Полежаев солдатыш пуалтыныт. Тудо жапысе эн образованный да эн ушан енгыч икте Чаадаев кугыжан кӱштымӧ почеш сумасшедшийлан увертаралтын ыле. Крепостной права ярмо йымалне шемер-шамыч орланен иленыт.

Рабство да насилий ден келшен моштыдымо поэт, Лермонтовын кугу талантше кугыжан реакцийын тиде шучко ийлаштыже кушкын. Михаил Юрьевич Лермонтов 1814 ий 15 октябрьыште родовой дворянский ешеш шочын. Кугыжан клика вуйлатыме дворянско-крепостнический обществын истинный акшым Лермонтов пеш вашке пален налын да тидым изинекак ужын кертдыме лияш тунемын.

Поэтын даже рвезе годсо стихше-шамыч ат эрыкыш пламенне шумаш дене деятельностьыш лекмаш да кучедалмаш дене шӱлат. Кугыжан самодержавий тарлыме дене дуэлеш Пушкинын трагически колымо кечылаште самырык Лермонтовын шыде йӱкшӧ пӱтын эл мучко шергылтын.

„Смерть поэта“ стихотворенийыштыже Лермонтов Пушкиным пуштмаште истинный титакан-шамычым пеш кугу вий дене вурсен возен.

„Те трон воктен шогышо опкын толпа ден,
Эрыкын, генийын да чапын палачышт-влак.
Законын шулдыржо йымалне шогеда те,
Тендан озчылно суд да чын—шып лий эре!“

Кавалерийский училищым пытарен, офицерыш лекше Лермонтов Николай I кугыжан распоряженийже почеш тиде стихотворенийлан Кавказыш, действующий армийыш колталтын ыле.

„Мцыри“ поэмыште исключительныйвий дене эрыкыш лекташ тӧчымаш ончыкталтын. „Тюрьмалан але эрыклан тиде светыште шочына ме?“ поэмын тюрьма гыч лекше геройын мутшо дене Лермонтов йодеш. Кавказ курык шенгелнат келшен кертдыме поэтын йӱкшӧ правящий кругын ненавистьшым луктын, Российышке шоктен. Поэтын Кавказыштат шагал огыл тушманже улмаш.

1841 ий июль тылзыште шакше, хвастливый аристократ Мартыновын кидше дене Лермонтов Пятигорск дуэлеш колен. Революций деч вара советский исследователь-шамыч гына пуштмашым организоватлыме дуэльын истинный картинажым пален нылыныт. Поэтын колымыжо нерген колын, Николай I кугыжа каласен: пийлан—пий колымаш. Тыге 27 ияш Лермонтовын, кунам великий поэтический талантше пеледаш гына тӱҥалын ыле, тудын чапле илышыже кӱрылтын.

Гениальный поэт Лермонтов советский читательлан шерге. Тудо илыш дене, родина да калык дене шкенжын йӧратымашыже дене, эрык да шкенжын кугу чувствыжо дене, творчество ден кучедалмаш дек тыршымыже дене, шкенжын кӱкшӧ поэт мастерствожо дене мыланна пеш лишыл.

Н. Белявский.

М. Ю. Лермонтов шочмылан 125 ий темын

М. Ю. Лермонтов 1831 ийыште. Автопортрет.

Лермонтов—студент (1831—1832 ий). П. Заболотскийын сӱретше.

М. Ю. Лермонтов. Пастернакын сӱретше.

Лермонтов. 1841 ий. Шан-Гирейын сӱретше.

М. Ю. Лермонтовын стихше-шамыч

ПАРУС

(1832 ий).

Кандалге теҥыз тӱтыраште
Шкет парус ошын
волгалтеш...
Мом кычалеш мӱндӱр
эллаште?
Мом кудалтен родной
элеш?..

Шӱшка мардеж, вӱдоҥ
нӧлталалтын,
А мачта кочырге тайнен...
Уке!—Огеш кычал пиалым,
Пиал дечат ок курж утлен.

Йымалне вӱд яндар лазурь
деч,
Умбалне—шӧртньӧ кече
йол.
Мятежный, тудо, йодын
бурьым,
Вет тушто пуйто чон ок
шол.

Казаков Миклай ден
А. Докукин кусареныт.

ПӰНЧӦ

Чара чоҥгаташте, ир север йымалне
Ик пӱнчӧ ойгаҥын шога.
Нера шып лӱҥгалтын, лум ден леведалтын,
Ош ризым коеш чийшыла.
Тудлан коеш омо—эр кече лекмаште
Вес крайын, тора пустынеш,
Ышкетын, ойган, кӱй курык ошмаште
Пеш чапле ик пальме кушкеш.

Казаков Миклай кусарен.

КӰЧЫЗӦ

(1830 ий).

Святой илем капка воктен
Йӱштеш кылмен, шужен
кошкалше,
Еҥ пумым кӱчызӧ вучен,—
Нужна, пыкше-пыкше
илалше.

Шинчаж гын ойгым
палыктен,
А йодын тудо шултыш
киндым,
Ала-кӧ кӱым вел пыштен
Шуен шогалме кукшо
кидыш.

Тылат верч мый кумалынам
Шинчавӱд дене йӧсын-
ойгын,
Но ондалалтын курымлан
Эн шерге шижме мыйын
кумыл.

Чалай Васлий кусарен.

Сӱретыште (шола гыч пурлашке): Лермонтовын „Смотрите, как летит...“ стихотворенийлан А. Долгоруковын сӱретше. Воктенже: Марлинскийын повесть[illegible] Лермонтовын сӱретше.

(Умбаныже. Тӱҥалтышыжым 47-ше номерыште ончо).

Гриша. Тидыжым пералташ мый пеш рат улам *(Барабаным налеш. Ваня шкаф гыч гармоньым луктын кушшымо мурым шокташ тӱҥалеш. Таня мураш тӱҥалеш, тудлан моло-шамычат полшаш).*

Чот шокталте гармоньым,
Тарваталже кид йолым.
Гармонь почеш погынен,
Муралтена куанен.

Вачай. Ончыза кушталтен пуэм. *(Покшек лектын кушташ тӱҥалеш. Изиш лиймеке тудын ваштареш Пашка лектын кушташ тӱҥалеш. Вачай мурым мурен кушта).*

Кеҥеж лыжга мардежше,
Олма пакчам пуалеш.
Комсомолым алмашташ,
Пионерже кушкалеш.

(Чыланат совым кырат. Пашкат Вачай ваштареш мура).

Мастар улна ме чылан,
Пашам ыштен моштена.
Муралтена, кушталтена,—
Чыла меже кертына.

(Чыланат совым кырат, а Вачай ден Пашка тугак кушшат. Куштен чарнышаш лишан Еприш кугыза пура. Кушшымым чарнат).

8 Кончымаш

Нунак да Еприш кугыза

Еприш. *(Мыскара ден лӱдыктен)* А-а. Те тыште шурным погена, шурным шийыда! *(Ревзе шамыч чыланат Еприш кугызам смелын ончал колтат).*

Ваня. *(Гармонь шоктымым чарна)* Еприш кочай, тый йоҥгыштын лият. Ме вет яра киймашна уке, шкенан кертме пашанам чыла ыштена.

Вачай. Ме кызыт газетым луктын пытарышнат, ревзе-шамычын толмешкыжт каныпым ыштена.

Еприш. *(Воштылын, шыман)* Йӧра, йӧра игем-шамыч, мый лӱдыда але огыда манын мыскарам ыштышым, муралтыза, кушталтыза, тендам нигӧат огеш тӱкӧ. Те эрык южеш кушшо пиалан икшыве улыда. Ожно гына, незер йочам нимошат шотлен огытыл. Мемнан гае йорло икшывым поян-шамыч тӱрлӧ семын мыскыленыт, орландареныт. Тиде шагал, адак кӱчызӧ икшывым вакш пӱа йымаке да мойын оптеныт.

Таня. Пӱа йымаке оптеныт?! Илышымак?!

Еприш. Илышымак, игем. Мыйын Никита изам ыле. Тудым латкок ияшык годым кӱчен кӧштмашеш Печкан вакш оза кучен наҥгаен да йӱдым, калык деч йыштак, пӱа йымаке чыкен.

Пашка. Мо верч чыкен?

Еприш. Ожно, игем-шамыч, тугай вера ыле: у вакшым пӱмӧ годым ик айдемым илышынек чыкет гын велэ пӱам вӱд пургедын огеш керт маныт ыле.

Гриша. Кочай, кузе лиймыжым чыла раш каласен пу.

Ревзе-шамыч. Каласкале, каласкале, кочай. *(Сцена шеҥгелне Мишут командоватлыме йӱкшӧ токта. Ваня содор гына гармоньым налын, маршым шокташ тӱҥалеш).*

Еприш. Кызыт пашаш каяшда кӱлеш, вара каныш жапыште, чыла раш каласкалем.

Вачай. Кочай, тый мемнан дене пырляк кает мо?

Еприш. Мыйым правлений тендан дене пырля уржа вуйым погаш да тендан погымо уржа вуйдам нумалаш колтен. *(Латкокшо наре ревзе, ӱдыр-шамыч (10—14 ияш шамыч) Мишутын командыже почеш кок ряд дене ошкыл пурат).*

9 Кончымаш

Нунак да ревзе ден ӱдыр-шамыч.

Мишут. *(Ваням ончыко миен шогалешат, салютым пуэн рапортоватла)* Форпостын кушшымыжым шуктенам. Стройышто 12 йоча уло, адак кок йоча пасуштак улыт.

Ваня. Йӧрыш. *(Йоча-шамычлан)* Те, кызыт изишак каналтен кертыда, сигнал лиймеке викак верышке шогалман. *(Стройышто улшо йоча-шамыч южышт газетым лудаш тӱҥалыт, южышт модыт, южышт тӱжваке лектыт Ваня гармоньым шокташ тӱҥалеш, Гриша тӱмырым кыраш тӱҥалеш).*

Еприш. Игем-шамыч, путырак веселан иледа, тендан веселан илымыдам ужын, угыч ревзе лиймем шуэш. Уке, тендан коклаште илаш весела, кушталтыдеат ом чыте. *(Покшеке лектын, ревзе-шамычым воштылташлан онгайн кадыргылын кушташ тӱҥалеш, ревзе-шамыч воштылыт. Икмыняр жап кушшымеке, Пашка сигналым пуа. Сигнал йӱкым колмеке, Еприш тунамак кушшымым чарна).* Ой! Йолем!

Ик йоча. Мо лийыч, кочай?

Еприш. *(Мыскара дене шортшо йӱк дене)* Пуч йӱк дене йолем сургалте *(Воштылыт).*

Ваня. Ряд дене шогалза! *(Чыланат кок ряд дене шогалыт. Эн ончыко Вачай знамям кучен шогалеш. Тудын почеш барабан дене Гриша, Гришан воктен кидешыже пучым кучен Пашка шогалын. Нунын шеҥгеке Мишут ден Таня бригадный пасу газетым кучен шогалыт. Моло-шамыч ряд дене шеҥгек шогалыт).*

Ваня. Тӧрланыза! *(Тӧрланен шогалыт)* Смирно! *(Шыпланат)* Шола могырыш! *(Савырнат)* Вольно! *(Шкеныштым ярашкырак колтен шогалыт)* Ревзе-шамыч, вот могай паша: комсомольский организаций ден колхоз правлений мыланна пашам пуэныт. Колхозышто улшо чыла йоча да пионер-шамыч погынен, колхозын пасуштыжо тӱредмаште кодшо уржа вуйым погаш полшаш. Кӧ каяш келша?

Чыланат. Каена!

Ваня. Пасушко миен шумеке, Таня ден Мишут колхозник-шамычлан каныммашкышт миен, тыге лукмо пырдыж газетнам да моло республиканский ден районный газета-шамычым йӱкын лудаш тӱҥалыт.

Мишут ден **Таня.** Эре ямде улына!

Ваня. Тыгеже каена велэ?

Ревзе-шамыч. Каена!

Ваня. Направо! *(Савырнат)* На месте шагом марш! *(Барабан ден пучат ик ганаште йоҥгалташ тӱҥалыт).* Мурым тӱҥалза! *(„Марш веселых ребят" мурым мураш тӱҥалыт)* Вперед! *(Маршым мурен, сцена гыч ошкыл лектыт. Почешышт Еприш кугыза азапланен лектеш).*

Муралтале велэ шуэш,
Мемнан ямле пагытлан.
Шӱмна мутым уым муэш,
Куаналме сай семлан.
Чоҥешталже саламна,
Йӧраталме Сталинлан.
Чоҥешталже саламна,
Йӧраталме Сталинлан. *(муро йӱк эркын иземеш),*

ШОВЫЧ ВОЛА.

Кокымшо кыдеж

Вакш пӱа олмо. Пӱа ӱмбалне вакш оза ден ик марий вынемым кӱчен шогат. Пычкемыш ӱмылкашт гына коеш, кутырмо йӱкышт эркын шокта. Тиде кыдеж 1870—1880 ий жапым, кочайын каласымыж гыч ончыкталтеш.

Вакш оза. Сита, ынде кӱнчымӧ огеш кӱл, пуртен пышташ лиеш. Мий, пинегетым клат гыч луктын кондо! Теве на сравочшо *(Сравочшым пуа).*

Ик марий. Пидын кондаш верештеш докан?

Вакш оза. Тушто пидын пыштымак кия. Йолжым рудо да кондо.

Ик марий. Йӧра *(Кая).*

Вакш оза. *(Шкетын)* Чортшо вакш пӱам ий еда вӱд пӱчкын кая. Очыни, тый ыштен сӧсна вуйымак чыкеныт. Ӱчыжымат ала кӧак огыл, Куп-сола Япыкак ыштен-дыр. Папа гыч нимо деч посна луктын колтенамат, туддеч вара эре шӧрын да шӧрын ончен коштешыс. *(Моктанен)* Ынде тудын ужаш шке эргыжымак вакш пӱа кучаш кудалтена. Йӧра коч кӱчен коштмыж дене касеш кодын да пыштен кондаш пеш оҥай амал лие. Шукертсек тыгай амалым вучем ыле, тачe гына йӧн лие.

(Шеҥгелне кӧргӧ йӱк дене магрымаш шокта). Ых, яклык иге, эше маграш тӧча. *(Ик марий ревзым вӱден конда. Ревзын кидше шеҥгекыла пидме, умшажым шовыч дене петырыме. Ревзе шовыч вошт магыраш тӧча).*

Ик марий. Ит магыре!

Вакш оза. *(Мыскылен)* Но, Япык йоча, мый тыйым вакш пӱа озам ыштынем, лият? Пӱам кучаш тӱҥалат? *(Ревзе нимомат огеш пелеште).* Тӱҥалат уке! Каласе?! *(Ик марийлан)* Умшажым поч, каласыже.

Ик марий. Почам гын, маграш тӱҥалешыс.

Вакш оза. Маграш тӱҥалеш гын, тупшо воктен лупш. *(Ик марий ревзын умшажым почеш).*

Ревзе. *(Шортеш)* Колтыза! Молан мыйым тыге орландареда? Молан пидынже кондеда? Могай титакым ыштенам?

Вакш оза. Ит шорт! Шып лий! Шортат гын теве! *(Лупшым ончыкта)* Но, каласе, пӱам кучаш тӱҥалат, уке?

Ревзе. *(Шортеш)* Огым!

Вакш оза. Умшажым петырышаш да лакышке шушаш *(Ревзылан).* Но, каласе, от каласе гын, лакышке шуэна.

Ревзе. Мый пӱам кучен кертам мо? *(Шорташ, магыраш тӱҥалеш).*

Вакш оза. Вашкерак умшажым петырышаш *(Умшажым петырат)* Эше от каласе мо? Кунар тыйым сӧрвалаш кӱлеш? *(Лӱдыктен)* Огеш каласе гын, лакышке кудалтышаш да тойышаш. *(Ревзылан)* Но, вашкерак каласе! *(Марийлан)* Ужамат огеш каласе, кучо, лакышке шуэна. *(Ревзын йолжым пидын, вынемышке кудалташ тӱҥалыт. Ревзе чумедылаш, магыраш тӱҥалеш).*

Вакш оза. Каласе, огына кудалте. *(Ревзым колтат, умшажым почыт).*

Ик марий. Япык эрге, каласе. Каласет гын, нимомат огына ыште.

Вакш оза. *(Лупшыжым нӧлталеш).* От каласе мо, а! *(Ревзын умшажым петырат да ик гана тупшо гыч лупш дене лупшалеш. Ревзе кадыргалтен, шовыч вошт магырал колта).* А-а, корышта мо? Ынет корштыктаре гын, содорак каласе *(Умшажым почыт).*

Ревзе. Кидем, йолем рудеда гын, каласем.

Вакш оза. Ах, могай чоя! Рудыза, от шинче. Рудена гынат, мом вара ыштен кертат. От каласе гын, садак вет от утло. А каласет гын, кызыт так колтена.

Ик марий. Пычкемышыште каяш лӱдат гын, пушкыдо тӧшакеш малтен колтена.

Ревзе. Рудеда гын, каласем.

Вакш оза. *(Марийлан)* Рудыян, кума, каласа уке, ончална. *(Ик марий ревзын кидшым руда).* Каласе ынде, пӱам аралаш тӱҥалат але огыт? *(Ревзе ик марий деч мучыштен, сцена шеҥгеке куржеш. Тудын почеш ик марий тӧрышта).*

Вакш оза. Кучо, кучо!

Ик марийын йӱкшӧ. Кученам. *(Ревзым кучен конда. Ревзе кертмыжым магыра. Ик марий умшажым петыраш толаша.*

Вакш оза. *(Ревзын ӱпшым кучен рӱза)* Кушко куржат, молан куржат, а-а?!

Ревзе. *(Шортеш)* Ой, ву ем! *(Ревзын умшажым петырат).*

Ик марий. Лужо ден коваштыже велэ гынат, чытыдыме тале. Пыкше кученам.

Вакш оза. Ачаже гаяк ия! *(Ревзылан)* Каласет гын, каласе, огыт гын, вӱдышкӧ кудалтена.

Ревзе. *(Шортмым чарнен шыдештеш)* Пире тӱшка. Те мыйым огеш умыло манын шонеда чай! Мый чыла шинчем. Ачамын тарзылыкеш илымыж годымат тыгай пашам ыштылын улыда манын ача ойленыс. Йӧра, мыйым чыкыза, тойыза, но мый пӱадам аралаш огыл, а утларак пургедаш гына тӱҥалам. А... *(Ойлымыж лугыч умшажым петырат. Ревзе умшаж гыч шовычым налын кудалта)* Айда вӱр йӱшӧ каш... *(Адак угыч петырат).*

Вакш оза. *(Чот шыдештын)* А, тый тыгай мутымат ойлен моштет? *(Марийлан)* Кандрам кондо, пидына. *(Ик марий кандрам налын, ревзын кидшым пиде. Ревзе шовыч вошт магыра).* Ит магыре, ия иге! *(Марийлан)* Нуко, кумык пӱгыртыян, иктаж кум розгым пуэм. *(Ик марий ревзым кумык пӱгырта да тувыржым нӧлталеш. Вакш оза лупш дене кум гана лупшалеш. Ревзе шовыч вошт йӧсын кычкыралешат, йӧралтеш).*

(Умбаныже лиеш).

Отв. редактор— **И. М. МУЗУРОВ.**

Уполн. Маргавлита № А—890. Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.